

L'anticatalanisme reial

L'actiu catalanisme polític empipava políticament i personalment el monarca espanyol.

Shan fet moltíssimes valoracions d'Alfons XIII: avaluacions de la seva actuació personal, així com del balanç final del seu regnat. Si es tracta de balanços, quan d'un rei es pot dir que la seva actuació ha contribuït d'una manera o d'una altra a l'adveniment d'una república, penso que és el pitjor dels anatemes, el més greu dels retrets que li poden adreçar fins i tot els seus partidaris.

La República del 1931 va venir com el resultat d'unes simples eleccions municipals. Aquestes eleccions, de caire més administratiu que no pas polític, van poder capgirar una situació històrica perquè al món urbà català i espanyol van representar una mena de plesbicit polític contra el poder constituït, monarquia inclo-

sa. Aquest posicionament tan radical va ser possible, al seu torn, perquè àmplies masses de la població van retre comptes amb la dictadura de Primo de Rivera (1923-1930) i no van dubtar a considerar que el monarca havia estat el seu gran aliat i valedor. Quan un poble de l'Europa occidental, a l'època de les entreguerres mundials, ret comptes amb la seva història de forma tan unànime, el toc d'atenció amb el qual es pronuncia no es pot desoir; es pot ben dir que valen poques excuses.

Es poden buscar atenuants i matisos per justificar l'actuació d'aquest monarca de sentiment constitucionalista tan particular. Alguns entusiastes fins i tot han destacat la personalitat moderna del rei i la seva voluntat de modernitzar l'oligarquia del país amb el seu exemple. Segons aquesta interpretació, Alfons XIII s'hauria trobat amb uns líders polítics, militars i fins i tot econòmics molt tronats, amb els quals, al capdavall, s'hauria vist empès a donar suport activament a l'atzagaiada anticonstitucional del 1923 i a cavar-se la pròpia tomba. Ara, però, a les acaballes del 2002, la història oficial l'ha redimit: la madrilenya fundació socialista Pablo Iglesias, per exemple, en una exposició

Un dibuix de l'època que fa referència als aspectes del programa catalanista que eren boicotejats des de Madrid. I un instant de la visita que l'any 1904 el monarca Alfons XIII va fer a Catalunya; amb Maura a les mines de Figols (Berguedà).

sobre l'exili espanyol post-1939, ha posat (amb exquisida comprensió i gran tolerància cronològica) la fotografia de la família reial com a testimoni gràfic d'aquest exili espanyol contemporani.

La veritat, però, és que Alfons XIII va tenir una especial i destacada responsabilitat en tots els esdeveniments que van portar al desastre el seu regnat. L'estat espanyol es continuava regint per la Constitució canovista del 1876; aquest text fonamental —progressivament envellit a mesura que avançava el segle XX i es transformava la societat espanyola— continuava donant al monarca unes prerrogatives i una capacitat d'acció absolutament decisives, esperpèntiques si les referim a la pràctica habitual del parlamentarisme liberal europeu de l'època. Alfons XIII, potser obsessionat per la debilitat que havia respirat a la Cort de la seva mare, la reina regent, a causa de la crisi de finals del segle XIX, va mantenir durant tot el seu regnat una intervenció molt especial en la vida política del país.

Algunes vegades, contravenint la prudència natural que ha de presidir la tasca política de les blavors sanguínies de les dinasties europees del nou-cents, la seva intervenció va ser fins i tot decisiva. Recordem, si més no, la seva participació activa en la desgraciada operació militar d'Annual (1921), que va costar tants milers de morts i una derrota realment vergonyosa de l'exèrcit "colonial" espanyol. El propi dictador Primo de Rivera va subestimar aquest intervencionisme alfonsí i es va veure obligat a abandonar el poder a la fi de gener del 1930, després de ser —com ell mateix va dir ben expressivament— "*borboneado*".

L'anticatalanisme reial. Un dels temes que va empipar personalment i políticament Alfons XIII, des de la joventut i durant tot el seu regnat, va ser l'existència i l'actuació de l'anomenat catalanisme polític. D'una manera col·loquial podríem dir que l'hi encantava l'existència d'una Catalunya moderna i oberta, perfectament exportable, local d'esbarjo allunyat de la Cort i amb una imatge moderna, contrapunt del purisme hispànic. En el pla sociològic, estava disposat a creure que darrere de cada catalanista hi havia un separatista, i si aquest catalanis-

ta era d'esquerres, un anarquista perillós. Mateu Morral, fill d'un fabricant de Sabadell i professor de la racionalista Escuela Moderna, havia atemptat en contra seva el dia del seu casament (el maig del 1906), i això no ho podia oblidar. I en el pla polític, en el millor dels casos de mica en mica va anar acceptant que un català —de fet Cambó, l'únic que considerava— podria actuar de cap de Govern d'un sistema polític espanyol absolutament desguitarrat si abjurava de la seva condició de catalanista, si feia de castellà, que com tothom sap vol dir d'espanyol.

A l'inici del seu regnat efectiu (1902) va existir un polític que va voler aprofitar políticament la natural vanitat del monarca i la seva encara inconfessada voluntat intervencionista. Ens referim a Antoni Maura, mallorquí d'origen que feia poc havia passat, matrimonialment, del Partit Liberal a cap del Partit Conservador. Com qualsevol polític que ha de gestionar una situació de crisi, Maura volia reforçar el poder executiu central, recuperar la seva credibilitat interior i internacional i reimpulsar l'economia, base i expectativa de tota recuperació. Maura, agressiu i novell, va pensar que una forma de prestigiar la seva política regeneracionista seria cometre un acte de valentia, tot portant al jove monarca, en el seu primer viatge polític fora de la Cort, a la difícil Catalunya de la indústria, de l'anarquisme i del catalanisme.

Alfons XIII va arribar a Barcelona la primavera del 1904, i entre el preventiu control governatiu (forta repressió social), l'obert sucursalisme patronal, la novençana política catalanista i el natural badoqueix de les masses, el viatge semblava un èxit incontestable. Tota la política catalanista (el catalanisme més radical i apolític, per descomptat) decidí boicotejar la visita reial, no participant ni assistint a cap acte lligat a aquella circumstància.

Però, contravenint les consignes, el jove regidor barceloní de la Lliga Regionalista i ja prou consagrat activista catalanista Francesc Cambó, en la recepció preceptiva a l'Ajuntament barceloní, va donar la "benvinguda" al monarca: alguns companys regidors del partit sembla que estaven d'acord amb aquest cop d'efecte.

EL TEMPS

Francesc Cambó era un jove regidor barceloní de la Lliga Regionalista quan va donar la benvinguda al monarca en la visita que aquest va fer a la capital catalana. El gest va crear estranyesa, però alguns companys van trobar que era un bon colp d'efecte.

La victòria republicana a les grans ciutats va forçar la fugida d'Alfons XIII. Se'n va anar per Cartagena. A la imatge, esperant l'arribada de la família en una estació de París.

“El que irritava el rei era que el catalanisme fos plural i intersocial, que tingués al darrere una àrea amb personalitat i cultura pròpies, i que aquesta àrea fos dinàmica i tingués un pes de primer ordre”

Les coses fora del protocol (avui dia quasi inconcebibles) sempre han empiat molt les personalitats polítiques. Molt més si, com va succeir en aquella ocasió, el parlament es presentava en forma d'interpel·lació. Cambó va començar dient al rei que no es deixés enganyar per les mostres d'entusiasme que rebia: la ciutat continuava igualment inquieta pel seu present i pel seu futur i el seu Ajuntament disminuït per una legislació inapropiada al seu dinamisme i volum. Després de puntualitzar uns quants dels dèficits locals, Cambó va concloure que només l'autonomia podria solucionar-los i que estava segur que el monarca escoltaria el prec amb benevolència i sense cap mena de prevenció.

Alfons XIII va respondre Cambó de manera protocolària, dient que en una monarquia constitucional la resposta a aquesta mena de demandes només corresponia als poders constituïts. Maura, en aquella ocasió, no es trobava present i no es va poder produir cap mena de conat de debat polític. Però sembla que el monarca es va molestar molt pel que va considerar com una insolència d'un cap de files d'una minoria insignificant. Malgrat que Cambó, a les darreries del regnat, va ser un dels polítics que més va fer per estintolar la corona, Alfons XIII no li va perdonar mai aquella gosadia de joventut.

Tot i que les anècdotes a vegades siguin molt significatives i marquin actituds de notable transcendència, el posicionament d'Alfons XIII enfront del catalanisme polític es va veure essencialment afectat per la dinàmica de fons que assenyala la consolidació plural del catalanisme contemporani i per la seva repercussió en la vida pública catalana i espanyola. Dels seus polítics de confiança i de la premsa que per a ell comptava, només en va rebre la idea que el catalanisme representava una interferència desestabilitzadora. I de la institució militar, que tant va servir Alfons XIII per executar la seva influència personal en la política espanyola, en va rebre un anticatalanisme recalitrant, sovint de tons antiliberals i extraparlamentaris. Quan el catalanisme es va començar a presentar públicament i políticament com una alternativa al centralisme i a la uniformització que havia presi-

dit la política de l'estat liberal espanyol des del seu origen, l'escàndol va ser majúscul i va inquietar fins i tot els qui havien trobat positiva i benèvola l'expressió literària conreada per un grupet de literats “regionals”.

Dretes i esquerres de l'arc parlamentari espanyol es van unir constantment per combatre el flagell separatista que arribava de Catalunya. En la consuetud parlamentària espanyola, cada nou període de sessions començava amb la discussió de l'anomenat “missatge de la Corona”, que corresponia presentar al cap de Govern. A partir de Solidaritat Catalana (1907), aquestes sessions d'apertura es van centrar en una dialèctica creixent entre la política espanyola i el catalanisme. Una selecció de les argumentacions espanyolistes fa posar els cabells de punta i deixa clar que en la demanda d'autonomia, per més minsa que fos, era impossible aturar-se en el terreny del racionalisme polític.

Alfons XIII va tenir sempre una intervenció directa en l'elecció dels caps de govern que havien de gestionar el cada cop més decadent liberalisme espanyol. Però, fins i tot després, vigent la dictadura de Primo de Rivera, l'acció antitatalanista de la política espanyola va ser aplaudida per aquest monarca. El que en el fons l'irritava, tant personalment com com a representant institucional, era que el catalanisme polític fos plural i intersocial, que tingués al darrere una àrea amb personalitat i cultura pròpies i que aquesta àrea fos dinàmica i tingués un pes específic de primer ordre dins el conjunt de l'estat.

El rei, entusiasta del tir de coloms, segons va dir, abandonava el país la matinada del 14 d'abril per no ensorrar l'estat en una guerra civil. Els polítics republicans que el van substituir van donar a Catalunya una autonomia política, malgrat que fos limitada i sense recursos.

Tot i aquestes limitacions, les forces monàrquiques i els sectors que havien suportat la monarquia d'Alfons XIII es van aixecar, el 18 de juliol de l'any 1936, per aturar, entre d'altres, aquella forma insuportable de “trencament” de la pàtria.

Jordi Cassassas Ymbert